

Botanikeren Knut Fægri og historikeren Ida Blom var fremtredende representanter for sine fag. Øverst ses fra venstre Fægri, Johannes Iversen og G.E. du Ritz på feltarbeid i oktober 1933. Det andre bildet er tatt da Blom i 2001 ble utnevnt til kommandør av St. Olavs Orden. Blom er flankert av kontorsjef Britt Holsen (til venstre) og professor Bente Alver. Bildet øverst: Foto ukjent, Universitetsbiblioteket i Bergen, Billedsamlingen. Bildet nederst: Foto Bergens Bergens Tidende.

Kapittel 6

Forskeridealer i naturvitenskap og humaniora

Dunja Blažević

Dette kapitlet handler om historikeren Ida Blom (1931–2016) og botanikeren Knut Fægri senior (1909–2001) og deres oppfatninger av hva slags ideelle egenskaper en forsker innenfor deres respektive fag burde ha. Gjennom lange karrierer ved Universitetet i Bergen bidro de med forskning som la grunnlag for to nye fagfelt i Bergen, i Norge og internasjonalt. Begge skrev feltdefinerende lærebøker og foreleste for en lang rekke studentkull, etablerte brede kontaktnettverk, grunnla og ledet internasjonale forskerorganisasjoner, og de formidlet sin kunnskap til et allment publikum. De ble dessuten hedret for sin innsats med æresmedlemskap i nasjonale og utenlandske vitenskapsakademier og forskerorganisasjoner, æresdoktorater ved utenlandske universiteter og nasjonale og internasjonale priser og utmerkelse. Viktigste i denne sammenheng er likevel at de i perioder var tydelige talspersoner for hva ideell historisk og naturvitenskapelig forskning var, og hvem den ideelle historiker og naturviter var.

Hvilke syn hadde Fægri og Blom på den ideelle forsker, og på hvilke måter ga de uttrykk for sine syn? Disse spørsmålene danner utgangspunktet for dette kapittelet. De to akademikerne begynte sine karrierer i ulike perioder (Fægri midt på 1930-tallet, Blom på begynnelsen av 1960-tallet), de arbeidet innenfor to ulike vitenskapsgrener (naturvitenskap og humaniora) og ga uttrykk for sine syn i nokså ulike fora: Fægri i populærvitenskapelige artikler ment for en allment opplyst leserkrets, Blom i fagpolitiske og historieteoretiske tekster ment for et akademisk publikum.

Drøftingen av Fægri's syn tar utgangspunkt i et knippe artikler han skrev som fersk redaktør av det populærvitenskapelige tidsskriftet *Naturen* like etter annen verdenskrig. Etter en gjennomgang av alle årgangene Fægri var redaktør for, er analysen konsentrert om perioden 1947–1960. Det var særlig i denne perioden han ytret seg om den ideelle naturviteren i tidsskriftet. Etter 1960 endret både takten og innholdet i hans utgivelser seg. Artikkelen fikk gradvis mindre politisk innhold, og de ble gradvis færre. Det politiske klimaet i perioden preget dessuten hans formuleringer om den ideelle naturviter, og bidro til at hans formuleringer er forskjellige fra Bloms. *Naturen* er Norges eldste populærvitenskapelige tidsskrift, utgitt av UiB som en del av formidlingen til allmennheten, og ikke stedet for interne faglige debatter om metodiske og teoretiske spørsmål.¹ At Fægri akkurat i denne perioden valgte å skrive om sitt syn på den ideelle naturviter, kan knyttes til store endringer innenfor den naturvitenskapelige forskningen under og etter andre verdenskrig, endringer som fikk følger for hvordan han beskrev sin ideelle naturviter.

Bloms syn på den ideelle historiker kommer særlig fram i tekster hun skrev for andre historikere, og det preget også måten hun uttrykte seg på. Tre av Bloms tekster brukes som grunnlag i dette kapittelet. De er fylt med diskusjoner av metodiske og teoretiske spørsmål, og de er ment som svar på utfordringer Bloms syn møtte.

1 *Naturen* ble gitt ut av geologen Hans Reusch i Kristiania perioden 1877–1886, før Bergens Museum overtok utgiveransvaret. I utgangspunktet var det ment som et populærvitenskapelig tidsskrift for lesere uten naturvitenskapelige forkunnskaper. I de første tiårene av 1900-tallet ble innholdet mer vitenskapelig strømlinjeformet, det ble færre artikler og kortnotiser om kuriøse emner, og artikkelformatet ble lengre og mindre naturvitenskapelig. Endringene gjenspeilte endringene i fagmiljøene ved museet, som ble flere, mer forskningsorienterte og dessuten inkluderte kulturhistoriske og arkeologiske tema. (<http://marcus.uib.no/exhibition/digi-naturen>. Lest 17.04.2020)

Den ene, fra 1975, var et innlegg ved en konferanse om humanistisk kvinneforskning. Arrangøren var Norges almenntvitenskapelige forskningsråds (NAVF) nye sekretariat for kvinneforskning. Der gjaldt å slå fast at kvinnehistorikere fantes i historikerfelleskapet. Den andre, fra 1985, er et debattinnlegg i *Historisk tidsskrift* om hva slags historikere kvinnehistorikerne var. Den tredje teksten er et lærebokkapittel fra 1994. Mens Blom tidligere stort sett hadde brukt begrepet «kvinnehistorie», ga hun i 1994 ut den første norske innføringen i hvordan blivende kvinne- og kjønns historikere burde forske på kjønnsbegrepets betydning i fortiden.² Kjønns historie som begrep ble gradvis utviklet i siste halvdel av 1980-årene, og det kom til Norge i første del av 1990-tallet. I 1994 talte Blom heller om kvinne- og kjønns historie enn om kvinnehistorie. Vendingen betydde ikke at kvinnehistorie forsvant, men at kjønns historie ble et mer brukt begrep. Dette tas opp senere i kapittelet, men en konsekvens er at i den første delen om Blom tales det om kvinnehistorie, med en overgang til kvinne- og kjønns historie fra 1994.

Ideelle forskere og ideelle egenskaper

Dette kapittelet er ett av to som dreier seg om begrepene «ideell forsker» og «ideelle egenskaper». Bruken av disse begrepene tar utgangspunkt i det engelske begrepet «scientific personae», første gang presentert i et spesialnummer av tidsskriftet *Science in Context* i 2003. I introduksjonsartikkelen definerte vitenskapshistorikerne Lorraine Daston og Otto Sibum dette begrepet, skisserte forhistorien og eksemplifiserte hvordan det kunne brukes. «Scientific personae» var ifølge dem en kulturell identitetskategori som former individer i kropp og sinn og som skaper grupper av individer med klare fellestrekk i tenkemåte og oppførsel.³

Daston og Sibums tolkning av begrepet bygde på den franske antropologen Marcel Mauss' essay «En menneskesinnets kategori: Begrepet om personen, om 'selvet'».⁴ Der skisserte Mauss hoved-

2 Begrepsbruken i dette kapittelet følger Ida Bloms egen begrepsbruk.

3 Daston & Sibum 2003: 2–3.

4 Essayet «Une catégorie de l'esprit humain: La notion de personne, celle de 'moi'. Un plan de travail» var en tale Mauss holdt for britiske antropologer. I 1939 ble det trykt i *Journal of the Royal Anthropological Society*.

trekk i utviklingen av selvet som begrep i tre stadier, fra det han kalte primitive samfunn, til det moderne vestlige samfunn på begynnelsen av 1900-tallet. I hans tredeling representerte hvert stadium en bestemt samfunnstype og en bestemt forståelse av selvet. I såkalte primitive stammesamfunn var det ifølge ham ikke noen individualisert forståelse av selvet, men snarere et fast antall personlighetstyper som ble uttrykt gjennom et begrenset antall fornavn og korresponderende sosiale roller. Et vesentlig trekk ved forståelsen av selvet var at personlighetstypen ikke betegnet enkelt-individer, men bestemte sosiale roller som individer trådte inn i når de ble tildelt et navn, en tittel eller en maske som de skulle bære i bestemte rituelle sammenhenger. Et annet vesentlig trekk var at personlighetstypen ble arvet, og dette sikret samfunnets kontinuitet.⁵

Hos Mauss representerte det antikke gresk-romerske samfunnet neste stadium. Der kunne det spores en gradvis endring i persona-begrepets betydning fra masker individer ikledde seg, til at masker ble representasjoner av individers sanne vesen. Mauss understreket at disse to betydningene lenge levde side om side. Hvilken betydning som ble vektlagt når, avhang av den sosiale konteksten. I visse sammenhenger, som i spørsmålet om hvem som kunne bli romersk statsborger, ble persona forstått som et juridisk begrep om frie romerske menn og deres rett til å påberope seg romersk avstamning. I andre var det et moralsk begrep som siktet til det bevisste, frie, uavhengige og ansvarlige menneske.⁶

Endelig skisserte Mauss en tredje, moderne, forståelse av selvet som han knyttet til de europeiske samfunnene etter reformasjonen. Det var i slike samfunn persona, forstått som en iboende, individuell, psykologisk egenskap ved mennesket, ble utviklet.⁷ Dette var likevel det stadiet han brukte minst plass på å skildre, og det er heller ikke det som inspirerte Daston og Sibum. Det var det snarere det gresk-romerske stadiet som gjorde.

Daston og Sibum ønsket at persona-begrepet skulle gi inspirasjon til å forene flere ulike vitenskapshistoriske retninger som hver på sin måte belyste individers plass innenfor vitenskapene,

5 Mauss 1938/2004: 102–118.

6 Sst.: 128.

7 Sst.: 133–135.

både som individer som formet sine kollektiver, og som ble formet av dem i sine måter å tenke, føle, dømme, oppfatte og arbeide på. Retningene inkluderte alt fra biografier om enkeltforskere, sosio-logiske og historiske undersøkelser av vitenskapelige institusjoners utvikling til utviklingen av forskeren som sosial kategori.⁸ Den analysen av Fægri og Bloms tekster som følger, er et bidrag til persona-forskningen ved at den i første rekke legger vekt på to bergenske akademikers normative vurderinger av hvordan den sosiale kategorien forsker *burde* være i gitte historiske perioder og i gitte fag.

To bergenske forskerkarrierer

Fægri ble født i Bergen i 1909 og var i slekt med Bergens Museums direktør, botanikeren Jørgen Brunchorst (direktør 1901–1906) og filolog og rektor ved Bergen katedralskole, Gerhard Stoltz (rektor 1927–1945). Han tok examen artium ved Bergens katedralskole som 17-åring i 1926 og begynte deretter å studere botanikk og kvartærgeologi ved museet under Rolf Nordhagen, som fra 1925 var professor i botanikk.⁹ Nordhagen hadde eksamensrett ved UiO, og 24 år gammel gikk Fægri opp til eksamen for cand.mag.-graden med botanikk, kjemi og paleontologi i fagkretsen i 1933.¹⁰ Allerede året etter, som Norges yngste, forsvarte han sin doktoravhandling, *Über die Längenvariationen einiger Gletscher des Jostedalsbre und die dadurch bedingten Pflanzensukzessionen*. Der kombinerte han emner fra botanikk, geologi og glasiologi og utviklet en ny metode for å aldersbestemme morener ved hjelp av skorpelav, kjent som lichenometri.¹¹

I 1941 giftet han seg med museumsbestyrer Nancy Meyer,

8 Daston & Sibum 2003: 3.

9 Roll-Hansen 1996: 55. Ifølge Roll-Hansen gjorde Nordhagen sin viktigste vitenskapelige innsats i plantesosiologi. Han arbeidet med klima og vegetasjonsutvikling i Nord- og Mellom-Europa etter siste istid. På 1930-tallet begynte han å interessere seg for de delene av skandinavisk flora som så ut til å stamme fra før siste istid, og som han hevdet hadde overlevd istiden i et delvis isfritt forland og isfrie nunatakker innenfor iskappen.

10 En endring av loven om UiO 16. juli 1920 ga regler for en ny gradsordning. Graden cand. mag. eller adjunkt eksamen var den laveste graden av embetseksamen, med tre valgfrie bifag, se: Ore 1961: 93. Fægri planla å ta høyere embetseksamen, cand.real., men avhandlingen ble så omfattende at han leverte den til vurdering som avhandling til doktorgraden.

11 Lichenometri er aldersbestemmelse ved måling av størrelse og tilvekst av lav, blant annet for datering av isbreers avsmeltingsstadier.

datter av den bergenske mølleieieren Arnold Meyer.¹² Han hadde hele sin vitenskapelige karriere i Bergen. I årene 1934–1945 var Fægri stipendiat ved Bergens Museum og Christian Michelsens Institutt (CMI), før han i 1946 ble utnevnt til professor i systematisk botanikk og plantegeografi ved museet etter Nordhagen.¹³ Dette professoratet ble overført til UiB ved åpningen i 1948, og han ble i professoratet til han gikk av for aldersgrensen i 1979. Ved siden av å utvikle historisk plantegeografi som forskningsfelt ved UiB, i Norge og internasjonalt var han også dekanus ved Det matematiske-naturvitenskapelige fakultet 1959–65, universitetets prorektor og medlem av den vitenskapelige ledelsen av Arboretet på Milde 1975–79.

Ida Clara Bonnevie ble født i 1931 i Gentofte i Danmark. På farssiden var hun i slekt med biologen, og den første norske kvinnelige professoren, Kristine Bonnevie. Hun tok navnet Blom da hun giftet seg med Christopher Blom i 1954 og kom til Bergen med ham. Hun avla examen artium i Danmark i 1949, fullførte en toårig sekretærutdanning og arbeidet i flere år i Liverpool og Paris før hun kom til Bergen. I Bergen studerte Blom tysk, fransk og historie. Høsten 1958 var hun ferdig adjunkt.¹⁴ Hun fortsatte å studere historie, og i 1960 leverte hun hovedfagsoppgaven *Grønlandssaken belyst gjennom norsk regjerings- og opposisjonspresse 1930–33* ved det nyopprettede Historisk institutt. Blom var den fjerde studenten som avla hovedfagseksamen ved instituttet, og den andre kvinnen. I 1961 ble hun ansatt der som universitetslektor, og i 1964 ble hun instituttets første kvinne i en fast vitenskapelig stilling.¹⁵ I 1972 ble hun også instituttets første kvinne til å oppnå doktorgrad, med avhandlingen *Kampen om Eirik Raudes land*.¹⁶ I 1985, 13 år senere, ble Blom utnevnt til det første professoratet i kvinnehistorie ved UiB og i Norge, en stilling hun ble i til hun gikk av for aldersgrensen i 2001.

12 De biografiske opplysningene er hentet fra den digitale utgaven av Store norske leksikon, www.snl.no.

13 Plantegeografi er læren om plantenes fordeling på Jorden. Historisk plantegeografi er læren om plantenes fordeling på Jorden i fortiden.

14 Årsmelding for Universitetet i Bergen 1958–59: 203. Heretter: Årsmelding.

15 Andresen, Flo & Grønlie 2007.

16 Mellom 1957 og 1980 forsvarte tre menn og tre kvinner doktorgrad ved Historisk institutt. I samme periode oppnådde 49 kvinner og 280 menn hovedfag i historie, Andresen, Flo & Grønlie 2007.

Både Blom og Fægri var kjent som engasjerte fagformidlere. Fægri's populærvitenskapelige innsats kom blant annet fram i rollen som redaktør for *Naturen*, hvor han i en periode på over 30 år skrev mer enn 300 artikler om alt fra pollenanalyse til hvordan fisken murenen fikk sitt rykte som menneskeeter. Hans arbeid med lærebøkene *Textbook of Modern Pollen Analysis* (1950, med Johs. Iversen) og *Principles of Pollination Ecology* (1966, med Leendert van der Pijl) gjorde ham kjent internasjonalt. Bloms innsats som fagformidler knyttet særlig til redaktørarbeidet med trebindsverket *Cappelens kvinnehistorie* (1992–93), som fikk Brageprisen for generell litteratur i 1992, og hennes bidrag i den første norske læreboken i kvinne- og kjønns historie, *Med kjønnspektiv på norsk historie: fra vikingtiden til 2000-årsskiftet*. Den kom i 1999 og ble skrevet sammen med Ingvild Øye, Hilde Sandvik, Gro Hagemann og Kari Melby. I 2000 fikk læreboken Den norske historiske forenings Sverre Steen-pris for fremragende formidling av historie på et høyt faglig nivå.¹⁷

Både Blom og Fægri bygde omfattende nasjonale og internasjonale nettverk. Som ledd i arbeidet med å etablere et nasjonalt pollenanalytisk forskningsmiljø søkte Fægri og Nordhagen, professor i botanikk Ove Arbo Høeg, og professor i historie Johan Schreiner, begge ved UiO, i 1948 Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF) om midler til å bygge ut forskning i dendrokronologi og pollenanalyse.¹⁸ Det resulterte i opprettelsen av Pollenanalytisk institutt, som i begynnelsen ble del av Botanisk institutt og styrt av Fægri.¹⁹ Internasjonalt deltok Fægri i en rekke komiteer som arbeidet med International Code of Nomenclature. Mellom 1968 og 1973 var han først generalsekretær, så president, i The International Union of Biological Sciences (IUBS). Fægri var også med i en rekke internasjonale redaksjonsråd for tidsskrifter som *Pollen et Spores*, *Grana* og *Quaternary Research*.²⁰ Han deltok ved en lang rekke internasjonale fagkonferanser, inkludert samtlige internasjonale botanikk-kongresser fra 1935 til og med 2000. Ved

17 <http://hifo.no/sverre-steen-prisen/> (lest 22.11.2020). Ida Blom delte prisen med Sølvi Sogner, professor i historie ved UiO. <https://brageprisen.no/brageprisen/brageprisen-1992/> (lest 02.02.2022).

18 Dendrokronologi er en metode for å bestemme alderen av tremateriale ved hjelp av analyse av årringer. Metoden er nå i vanlig bruk for dateringer i fagfelt som klimatologi og arkeologi (SNL).

19 Årsmelding 1949–50: 55.

20 Birks 2002: 160.

den siste mottok han «Millennium Botanic Award» for innsatsen for å bygge opp pollenanalyse som metode.²¹

Også Blom hadde en rekke faglige verv nasjonalt og internasjonalt. I 1985 ble hun styreleder ved UiBs nye Senter for humanistisk kvinneforskning, Europas første senter for humanistisk kvinneforskning.²² I 1983 var hun en av initiativtakerne til De nordiske kvinnehistorikermøtene, som hun deltok på helt fram til sin død i 2016.²³ Blom gjorde likevel sin viktigste internasjonale innsats som en av grunnleggerne av International Federation for Research in Women's History (IFRWH), hvor hun var den første presidenten (1989–1995).

Fægri bilde av den ideelle vitenskapsmannen

Fægri var redaktør for *Naturen* fra 1947 til 1978. Da han ble redaktør, var andre verdenskrig nettopp over og de teknologiske og vitenskapelige endringene den hadde ført med seg, var fortsatt vanskelig å få oversikt over. Naturviternes og ingeniørenes krigsinnsats, kombinert med den geopolitiske og symbolske betydningen av de to amerikanske atombombene og det påfølgende militære og vitenskapelige kappløpet mellom USA og USSR, hadde ifølge vitenskapshistorikeren David Kaiser bidratt til at naturvitenskapelig forskning og dens konkrete resultater fikk en mer fremskutt plass i samfunnet enn før. Den storstilte bruken av naturvitenskapelig forskning som atombombene representerte, skapte en ny forståelse i USA for at forskning og forskere var viktige ressurser det amerikanske samfunnet systematisk måtte investere i for ikke å havne bak i kappløpet med Sovjetunionen.²⁴ Ifølge forfatterne av *Avhengig av forskning. De norske forskningsrådenes historie* (2019) fantes det en lignende forståelse av naturvitenskapelig og teknologisk forskning også i den norske samfunnsdebatten i samme periode. I en tid preget av gjenoppbygging og Arbeiderpartiets politikk for å forme det norske samfunnet i sosialdemokratisk retning, ble forskning i

21 Sst.: 157.

22 Hagemann 2017: 163.

23 Blažević 2015, særlig 98–212.

24 Kaiser 2002.

økende grad fremstilt som «en aktivitet som skulle gi vektige bidrag til hva folk i Norge skulle leve av, hvordan de skulle leve, og hvor de skulle leve».²⁵

Samtidig skilte de to debattene seg på et vesentlig punkt. Mens det sovjetisk-amerikanske våpenkappløpet særlig dreide seg om hvordan man kunne utdanne flere høyt kvalifiserte naturvitere og teknologer, dreide den norske debatten seg i større grad om hvordan staten kunne legge til rette for høyere utdanning av flest mulig og dermed oppnå økonomisk vekst og utjevning mellom klassene.²⁶ Vitenskapshistorikeren Steven Shapin har vist at spørsmålet om adekvat lønn til naturvitere sto sentralt i den amerikanske «science-gap»-debatten. I denne debatten ble det høye lønnsnivået i de industrielle forskningsinstitusjonene forstått som en trussel mot fremtidig akademisk rekruttering.²⁷ Selv om situasjonen var annerledes i Norge, har historikeren Thomas Brandt vist at dette også var en bekymring i det nystartede Norges teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (NTNF). Å få bedre lønnsforhold ble sett som viktig for rekruttering særlig innenfor den teknologiske delen av norsk akademia etter krigen.²⁸

Den ideelle forskeren og forskningens belønning

Fægri argumenterte flere ganger i *Naturen* for bedre lønnsforhold for forskere, og naturvitere spesielt. I dette var han altså ikke alene. Bekymringen kom klarest til uttrykk i Fægri's kommentar til den alvorlige bemanningssituasjonen som hadde oppstått ved Statens Fiskeriforsøksstasjon. I 1947 hadde både styrer Olav Notevarp og fem ansatte sagt opp sine stillinger som følge av dårlige arbeidsvilkår der. Etter Fægri's vurdering var det klart at lønnsforholdene ved forsøksstasjonen var en viktig årsak til denne situasjonen. De som hadde sagt opp, var alle «tekniske spesialister med lang erfaring og grundig teoretisk utdanning», de var sterkt ettertraktet av industrien og ble tilbudt «fantasilønninger» de akademiske institusjonene ikke

25 Brandt mfl. 2019a: 21.

26 Kaiser 2002: 133; Larsen 2019a: 90; Shapin 2010: 215.

27 Shapin 2008: 102–110.

28 Brandt 2019a: 62.

kunne konkurrere med.²⁹ Staten burde derfor ta et større ansvar og tilby bedre lønnsforhold, som særlig for de lavest lønnede ville heve lønnsnivået over det han karakteriserte som nødhjelp.³⁰ Det gjaldt å sikre både den teoretiske og den praktiske forskningen, og selv om norsk akademia ikke kunne «konkurrere med de store land på *alle* forskningsområder», måtte det kunne kreves at forskningen fikk de kårene «den er tjent med», i alle fall på de områdene hvor norske forskere hadde vist at de kunne konkurrere med utlandet.³¹

I en annen artikkel fra 1947 skrev Fægri at Norge sto i fare for å tape i konkurransen særlig med USA som led av «skrikende mangel på akademisk arbeidskraft».³² På samme måte som Vogt-komiteen, som i 1945 hadde fått i oppgave å utrede muligheten for et forskningsråd for anvendt teknologisk og naturvitenskapelig forskning i Norge, fryktet også han hva som ville skje hvis ikke de norske myndighetene sørget for å ordne tilfredsstillende arbeids- og lønnsforhold for norske vitenskapsmenn.³³ Hvis ikke disse forholdene ble ordnet, risikerte man, ifølge ham, ikke bare manglende rekruttering til norsk vitenskap, men også at «andre land» kom og forsynte seg.³⁴ For Fægri var akademisk arbeidskraft også en form for ressurs og like mye en del av Norges nasjonalformue som «fisken i havet og trærne i skogen», men til forskjell fra fisk og trelast hvis eksport beriket Norge, førte eksport av akademisk arbeidskraft til vitenskapelig utarming.³⁵

Bak Fægri's bekymring for lave lønninger og akademisk utvandring kan det anes en brytningstid i synet på hva naturvitenskapelig forskning var, hvem som kunne drive med den, og hvordan. På 1950-tallet kom bekymringer for og refleksjoner om følgene av denne brytningen særlig til syne i en tilbakevendende dikotomi mellom anvendt forskning utført av forskerkollektiver og grunn-

29 Fægri 1947a: 34.

30 Sst.: 35. Ifølge Fægri besto gruppen av forsøksstasjonens styrer, kjemiker Olav Tollefsen Notevarp, fire ingeniører, en kjemiker og en førstekonsulent. Fægri navnga bare styreren. Han hevdet at deres oppsigelser var en samlet protest mot lavt lønnsnivå og usikre arbeidsforhold.

31 Fægri 1947a: 36.

32 Sst.: 293.

33 Brandt 2019: 47. Lederen var Fredrik Vogt (tidligere rektor ved NTH og bygningsingeniør). Komiteen var bredt sammensatt fra industriorganisasjonene, forskningsmiljøene og statsadministrasjonen. Sst.: 52–55.

34 Fægri 1947: 293–294.

35 Sst.: 295.

forskning utført av individuelle forskere. Slik han så det, hadde hvert forskerideal og hver forskningsorganisering bakgrunn i en bestemt tidsånd. I et samfunn og i en periode preget av det Fægri beskrev som «Manchesterliberalismens idé om at alles konkurranse med alle skulle framtvinge de laveste priser», og «Darwins idé om at alles konkurranse med alle vil framkalle de biologisk sett best egnede former», var det klart at det var «den selvstendig arbeidende, individuelle vitenskapsmannen» som var «den naturlige vitenskapelige arbeidsenhet».³⁶ Denne forskertypen forsøkte, ifølge ham, for det første så godt han kunne å holde sin forskergjerning og samfunnsgjerning atskilt. For det andre var den individuelle forskeren preget av en tanke om at «sannheten, den objektive sannhet i den utstrekning den kan erkjennes», var det viktigste målet og jakten på den objektive sannhet den eneste arbeidsoppgave.³⁷ Ifølge vitenskapshistorikeren Jessica Wang var dette en utbredt måte å tenke på i denne perioden. Den bygde på en forståelse av at epistemiske og moralske forskeregenskaper gikk hånd i hånd, hvor det å forske i seg selv var å oppfylle det epistemiske målet om å komme fram til sann kunnskap, og hvor det å forske var en moralsk god handling fordi det var godt å komme fram til ny kunnskap.³⁸

Til tross for at denne tenkningen, og den forskertypen som ble knyttet til den, hadde lagt grunnlag for viktig naturvitenskapelig kunnskap, mente han at den ikke lenger ble oppfattet som relevant. Ifølge ham var samfunnet nå preget av en kollektivistisk ånd, og denne ånden preget også oppfatningen av hvilken forskertype og arbeidsorganisasjon som var best. Den hadde røtter i krigsårenes naturvitenskapelige fremskritt, hvor forskningsoppgavene hadde vokst seg så store at ingen enkeltperson kunne løse dem alene. Særlig sammenfattende synteser, det han mente var forskningens endelige mål, kunne ikke lenger utføres av en enkelt forsker. Det nye syntesearbeidet krevde en kollektivistisk samfunnsånd og gjorde gruppen til den nye naturlige vitenskapelige arbeidsenhet.³⁹

Fægri trakk fram det amerikanske Manhattan-prosjektet som resulterte i utviklingen av atombomben som det fremste eksem-

36 Fægri 1948: 193.

37 Fægri 1950: 356.

38 Wang 2017: 28.

39 Fægri 1948: 194.

pelet på de kollektivistiske arbeidsmetodene. For ham var det ingen tvil om at dette var et effektivt gruppearbeid, og heller ikke at gruppearbeid var klart «overlegent» når det gjaldt «å utarbeide et teknisk prosjekt [...] på grunnlag av en teoretisk erkjennelse».⁴⁰ Resultatene gjorde ham likevel ikke til en udelt entusiast for den nye arbeidsorganiseringen eller den typen forskere den krevde, og han var heller ikke alene om denne skepsisen. Som Shapin har vist, var det en utbredt bekymring blant amerikanske naturvitere og samfunnsdebattanter at krigstidens anvendte og gruppebaserte naturvitenskapelige forskning ikke var forenlig med det tidligere idealet – det selvstendige forskergeniet. Blant dem som forsvarte det individuelle forskeridealet, mente mange at organisering av forskning ville tappe naturvitenskapene for evnen til å komme fram til objektiv kunnskap, hindre innovasjon og redusere selvstendige forskere til innleid hjelp i industrien.⁴¹ For Fægri, som for Shapins amerikanske naturvitere, ga gruppearbeid rett og slett ikke mulighet til å utvikle noen virkelige nye teoretiske erkjennelser. Slike var det bare enkeltforskere innenfor den frie grunnforskningen som kunne komme fram til i øyeblikk av «geniale lynglimt».⁴²

Fægri's forsvar for geniet kan forstås som et forsvar for en arbeidsmåte og en væremåte som ble oppfattet å være under press. Etter hvert som denne frykten økte ut over på 1950-tallet, problematiserte Fægri ytterligere de idealene han mente særlig krigstidens kjernefysikk og kjernefysikere representerte. Ofte brukte han nå kjernefysikk som ett av flere eksempler der nye moralske spørsmål ble aktualisert. Anvendt naturvitenskapelig forskning ga nye utfordringer for naturviternes rolle i samfunnet, og da særlig for hvor grensene for naturviternes samfunnsansvar burde gå. Den overhengende faren for atomkrig, men også økende frykt for ukontrollert befolkningsvekst, hungersnød og materiell ressursmangel i utviklingsland krevde refleksjon. Forskere kunne ikke lenger arbeide rolig og uforstyrret i sine laboratorier uten å tenke over hvilke materielle følger deres oppdagelser kunne få for resten av befolkningen hvis de ikke ble brukt i den rette vitenskapelige ånd.⁴³

40 Sst.: 195–196.

41 Shapin 2008: 165.

42 Fægri 1948: 196.

43 Fægri 1950: 358–359.

Denne utviklingen representerte en utfordring for Fægri's forsvar av det ensomme geniet. For var det i det hele tatt mulig for naturvitere å avsondre seg fra samfunnet rundt? Dette spørsmålet forsøkte han å besvare i «Et naturvitenskapelig samfunnsspørsmål», hvor han kommenterte en tale den avtroppende presidenten i *British Association for the Advancement of Science*, Archibald Vivian Hill, holdt i august 1952.⁴⁴ Ifølge Fægri kunne Hills hovedbudskap oppsummeres som et argument om at det var først og fremst som samfunnsborgere, ikke som forskere, at naturvitere hadde et ansvar for å sørge for at naturvitenskapene ble brukt til menneskehetens beste. Som forskere viste naturviterne, i Fægri's referat, «usvikelig hederlighet» og vilje til «å anerkjenne ethvert faktum likegyldig hvor hen det måtte føre uten hensyn til utenforliggende faktorer».⁴⁵

Fægri sluttet seg til denne forståelsen av hva som kjennetegnet en naturviter som forsker og menneske, men pekte samtidig på at forhold knyttet til naturvitenskapenes bruk i samfunnet, slik som hemmeligholdet rundt den kjernefysiske forskningen og trusselen fra overbefolkning skapt av bedre hygiene og medisinsk behandling, nå krevde nye refleksjoner. Naturvitere måtte i større grad reflektere over sin etiske innstilling som forskere. Slik han så det, var vitenskapsmenn «ganske vanlige folk», som riktignok hadde utviklet «en viss kritisk sans» innenfor sitt spesielle vitenskapelige felt, men som ellers kunne være like henfalne til «ønsketenkning» som alle andre.⁴⁶ Også vitenskapsmenn, hvis «deres følelser og ønsker blir for sterkt engasjert», kan uttrykke «forutinntatte meninger og falske vitnesbyrd».⁴⁷ Vitenskapsmenn var, med andre ord, verken mer eller mindre moralske mennesker enn andre. Det som likevel skilte vitenskapsmenn fra andre, var deres bevisste forsøk på å holde moralske verdidommer unna forskningen og etterleve budet om vitenskapelig hederlighet som forbød dem å skjule eller manipulere forskningsresultater ut fra politiske eller religiøse hensyn.⁴⁸ Ved å sette skille mellom vitenskapsmenn som forskere og vitenskaps-

44 Fægri siktet til Archibald Vivian Hill, professor i fysiologi ved University College London 1923–1951 og nobelprisvinner i fysiologi og medisin i 1922 (sammen med den tyske legen og biokjemikeren Otto Fritz Meyerhof) for forskning om hvordan mekanisk arbeid foregår i muskler. For mer om Hill, se Katz 1978.

45 Fægri 1953: 258.

46 Sst.: 263.

47 Sst.

48 Sst.: 264.

menn som enkeltpersoner argumenterte Fægri på denne måten for at den ideelle forsker, forstått som en selvstendig arbeidende, individuell vitenskapsmann, fortsatt hadde en verdi i etterkrigstidens vitenskapelige nyordning.

Det akademiske rekruttgrunnlaget

Nå var ikke Fægri bare opptatt av å bevare den naturvitenskapelige arbeidskraften i Norge og av naturviternes moralske karakter, men også av hvor de skulle rekrutteres fra. I artikkelen «Den akademiske rekrutteringen» fra 1957 drøftet han i detalj undersøkelsen «Om tilgangen på og behovet for akademisk arbeidskraft», som Forskningsrådenes fellesutvalg (FFU) hadde offentliggjorde samme år.⁴⁹ Undersøkelsen viste at det norske samfunnet var i alvorlig mangel på akademikere innenfor stort sett alle faggrupper.⁵⁰ Dette gjorde det ifølge FFU ekstra nødvendig å utvide rekrutteringsgrunnlaget til studenter fra sosiale grupper som ikke hadde hatt tradisjon for å sende sine barn til videregående studier. Utvalget mente dette heller ikke ville føre til en reduksjon i det intellektuelle nivået blant studentene.⁵¹

Dette var Fægri uenig i. I motsetning til FFU mente han at «under ellers like forhold vil de beste bønder rekrutteres fra bondefamilier eller de beste mekanikerne fra familier der yrket har en tradisjon», og de beste rekrutter til akademiske yrker fantes i «familier med akademiske tradisjoner».⁵² «Under ellers like forhold» var viktig å understreke, for det fantes jo klare unntak. Samtidig var det ikke så lett å være et unntak, for «ungdom av denne typen» møtte ifølge ham sosialpsykologiske hindringer som førte til at «det dessverre 'ikke går an' at en sønn i en akademikerfamilie går inn i håndverk eller, ennå verre, såkalt kroppsarbeid».⁵³ Den eneste måten samfunnet kunne hjelpe slike unntakstilfeller på, var å tilby

49 FFU ble opprettet i 1949 for å samordne aktivitetene i NTNE, NAVF og Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd (NLVF). Ifølge Eirinn Larsen var FFUs utredning om behovet for akademisk utdannet arbeidskraft utvalgets viktigste bidrag til forskningspolitikken (Larsen 2019a: 100).

50 Unntakene var tannleger, sivilingeniører, arkitekter og veterinærer.

51 Forskningsrådenes fellesutvalg sitert av Fægri 1957: 453.

52 Sst.: 454–455.

53 Sst.: 455.

«utsikt til en noenlunde snarlig kompensasjon. Og da løftet om en kompensasjon i det hinsidige neppe har noen aktualitet i dette tilfelle, må kompensasjonen være av økonomisk art».⁵⁴

Fægri bekymring for de akademiske yrkenes prestisjefall hang sammen med en engstelse for at de akademiske yrkene ikke lenger ble oppfattet som et kall, men som et hvilket som helst middelklasseyrke. Samme engstelse kom til uttrykk både i Sverige og USA. I det svenske tilfellet kom debatten etter hvert til å dreie seg om hvorvidt de ulike intelligensnivåene i befolkningen kunne knyttes til individers klassebakgrunn eller ikke, altså hvor de potensielle akademikerne kunne rekrutteres fra.⁵⁵ Mens motstanderne av utvidelsen av det akademiske rekrutteringsgrunnlaget hevdet at klassetilhørighet påvirket intelligensnivået, hevdet forkjemperne av utvidelsen at intelligensnivåene var jevnt spredt i alle samfunns- lag, og at det var oppdragelsen i akademikerhjemmene som førte til at akademikerbarn fremsto som mer intelligente enn arbeider- klassebarn.

I den amerikanske diskusjonen handlet det om hva som skjedde med naturviterne når de skulle ut i arbeidslivet. Her var bekymringen knyttet til det Kaiser har kalt frykten for naturvitenskapenes «suburbanization».⁵⁶ Frykten stammet fra endringene i utdannings- og rekrutteringsmønstre blant fysikere i den første etterkrigstiden. I en periode da de amerikanske fysikk instituttene opplevde en eksplosiv vekst i antallet doktorgradskandidater, verken kunne eller ville de fleste fortsette med en universitetskarriere.⁵⁷ Som Fægri pekte på i sin henvisning til den amerikanske antropologen Margaret Meads undersøkelse for The American Association for the Advancement of Science, var snarere tendensen blant unge fysikere å inngå tidlig ekteskap, få barn tidlig og å velge yrker som ga tilgang til «bestemte livsgoder: først og fremst gode forhold innen familien og til ens sosiale omgang».⁵⁸ Med bakgrunn i

54 Sst.

55 Winkvist 2014.

56 Kaiser 2004.

57 Sst.: 869.

58 Fægri 1957: 458–459. Mead og Métraux gjennomførte en spørreundersøkelse om synet på naturvitenskapene og naturvitere blant elever ved amerikanske videregående skoler. De fant at naturvitenskapene generelt ble høyt verdsatt, men at synet på naturviteren var langt mer negativt. På den ene side var han en dedikert og brilliant person, men også antisosial, underbetalt, arbeidet enten i full isolasjon eller i en organisasjon der han

Meads undersøkelse hevdet Fægri videre at den akademiske verden ikke bare konkurrerte med industrien om de intelligente, unge vitenskapsmennene, men også med deres fremtidige ekteskaps partnere. Mead hadde vist at det for «pikenes vedkommende» også var «en viss antagonistisk holdning overfor et yrke som de frykter vil kunne dra deres ektefelle vekk fra ekteskapet ved å gi ham en interessesfære hun ikke kan dele».⁵⁹ Dette var et viktig moment å ha i mente, mente Fægri. Det amerikanske samfunnet (og – underforstått – det norske) var preget av tidlige giftermål og pardannelser blant ungdommen. Dermed sto unge naturvitere ikke lenger fritt til å gå inn i et selvoppofrende kall som krevde mye av forskeren og hans familie, men som ikke nødvendigvis ga så mye tilbake.⁶⁰

Oppsummert var Fægri's ideelle naturviter, slik han beskrev denne i *Naturen* i den første etterkrigstiden, hardtarbeidende, uselv-isk, redelig og samvittighetsfull, en sønn, en ektemann, far, forsørger, helst akademikerfødt og del av nasjonens åndelige kapital. Denne forskeren var helt klart en mann.

«Selvopplevde trekk av biologiens utvikling»

I minneordene og i bibliografien som ble utgitt etter Fægri's død i 2001, trekker forfatterne fram en mann med stor arbeidskapasitet og et bredt spekter av interesser. Parallelt med sitt vitenskapelige og populærvitenskapelige virke markerte han seg som en engasjert deltaker i en rekke samfunnsdebatter, om alt fra spørsmål om liberalisering av marihuana (Fægri var for, daværende helsedirektør Karl Evang var imot), nudisme (for), til videre vassdragsutbygging i Aurlandsdalen og på Hardangervidda (mot). Med kokeboken *Krydder på kjøkkenet og i verdenshistorien* (1966, 1996) og arbeidet med å bevare den utdøende matplanten vossakvannen ble han også kjent som en kulinarisk interessert naturviter.⁶¹

gjorde det han fikk beskjed om, og som i ytterste fall kunne fristes til å selge hemmeligheter til fienden. Mead og Métraux' forslag til forbedring var å bruke massemedia til å fremstille naturviteren som en person som trivdes med å arbeide i fellesskap med andre. Se også Shapin 2008: 77.

59 Margaret Mead parasertert av Fægri 1957: 459.

60 Sst.

61 Jørgensen 2007: 327.

På mange måter tok Fægri konsekvensen av de nye samfunnsutfordringene han bekymret seg for på 1950-tallet, og han ble i løpet av sin lange karriere selv en samfunnsengasjert naturviter. Da han så på slutten av livet, i et essay i *Naturen*, oppsummerte det han mente var de viktigste trekkene ved den biologiske og øvrige naturvitenskapelige forskningen, var ikke bekymringen for nye akademiske rekrutteringsmønstre eller arbeidsorganiseringer lenger viktigst. I 1999, to år før han døde, og vel 60 år etter at han disputerte, var det den økende avstanden mellom forskning og den virkeligheten som det ble forsket på, som bekymret ham. «Den gamle feltbiolog», som han titulerte seg selv som, så den nye biologiske forskningen som «et spill med symboler», som hadde fjernet biologien og biologene fra «den stofflighet og den virkelighet vi egentlig skulle utforske».⁶² Ikke bare hadde symbolspillet fjernet biologen fra feltet, men det hadde også gjort det vanskelig å være formidler av de nyeste biologiske funnene, slik han i sin tid var som redaktør i *Naturen*. Hans siste bidrag om den ideelle naturviter i dette tidsskriftet ble dermed formulert som en advarsel til kommende generasjoner. For sterk vektlegging av forskning uten klar virkelighetskontrakt gjorde det vanskelig å forstå og truet naturvitenskapenes og naturviternes berettigelse.⁶³ For Fægri holdt det ikke lenger å være en vitenskapsmann som drev med forskning for forskningens skyld; en ideell forsker var nå også en som evnet å forske slik at det var forståelig også for samfunnet rundt.

Ida Bloms ideelle kvinne- og kjønns historiker

I løpet av de nesten 20 årene som hadde gått fra Fægri skrev sin artikkel om den akademiske rekrutteringen, til Blom holdt sitt innlegg på NAVFs første konferanse om humanistisk kvinneforskning på Ustaoset i 1975, hadde mange av de utviklingstrekkene Fægri bekymret seg for i sine artikler, blitt tydeligere.⁶⁴ Som vist i flere andre kapitler hadde Arbeiderpartiets mål om sosial utjevning

62 Fægri 1999: 133.

63 Sst.

64 Rådet for humanistisk forskning finansierte konferansen. I programkomiteen var Ida Blom; Åse Hiorth Lervik, professor i nordisk litteratur ved UiT; Arne Hannevik, dosent i litteraturvitenskap; og Arnfinn Stigen, professor i filosofi, begge ved UiO. Fra NAVF: fagrådssekretær Anne-Lise Hilmen og konsulent Elisabeth Johnsen.

gjennom et felles utdanningssystem for alle barn og unge bidratt til store endringer i den norske akademiske verden – kvantitativt og kvalitativt. Det var nå flere studenter og flere studiesteder, og studentene hadde en mer mangfoldig sosioøkonomisk bakgrunn. Høyere utdanning var ikke lenger et privilegium forbeholdt de få, men i økende grad et gode unge av begge kjønn og fra alle samfunnslag kunne nyte godt av.

Endringen i sammensetningen av studentbefolkningen sammenfalt med endringer i synet på hvilke emner og spørsmål som var relevante for forskning, og hva slags ideelle egenskaper en forsker burde ha. Dette gjaldt også for historiefaget, hvor de første etterkrigshistorikernes fremheving av historikers saklighet, reservasjon mot politisk motiverte, empiriske undersøkelser og vilje til kritisk etterprøving av alle hypoteser ble utfordret av en ny historikergenerasjon som så på historikernes forskning som et ledd i en politisk kritikk av det bestående samfunnet.⁶⁵

Ifølge historikeren Jan Eivind Myhre besto utfordringen av en ny, sosialhistorisk tilnærming hvor interesse for maktesløse samfunnsgrupper, emner knyttet til hverdagsliv, arbeidsliv og privatliv og til sosiale relasjoner sto i sentrum.⁶⁶ Utfordringen ga næring til et nytt, selvbevisst, sosialt orientert historikerideal. Det var preget av en moralsk og politisk forpliktelse til å synliggjøre livsforholdene til samfunnshierarkiets lavest plasserte grupper, i fortid og i samtid.⁶⁷ Noe av det samme kan sies om det amerikanske historikermiljøet i perioden. Ifølge historikerne James M. Banner og John R. Gillis satte amerikanske historikere likhetstegn mellom det å endre vedtatte normer og regler innenfor og utenfor academia og målet om å utvide historiefagets grenser. Faget skulle omfatte samfunnsområder, aktørgrupper og teoretiske og metodiske tilnærminger som tidligere var ekskludert fra historieforskningen.⁶⁸ Både i Norge og i USA var den nye ideelle historikeren en som klarte å kombinere sitt politiske og akademiske engasjement for å utfordre den etablerte forestillingen om hvordan en historiker burde være og oppføre seg for å kunne regnes som historiker.

65 Kjeldstadli 1995: 66–79.

66 Myhre 1995: 212.

67 Sst.

68 Banner & Gillis 2009: xiii.

Dette idealet kom ikke minst til å prege det kvinnehistoriske fagfeltet som Blom var med på å etablere midt på 1970-tallet. Innenfor dette feltet har målet om å skape forskning av, om og for kvinner vært en av feltets viktigste forskernormer, nasjonalt, så vel som internasjonalt. Denne normen hadde ifølge den danske historikeren Bente Rosenbeck både en kvantitativ og en kvalitativ side. Kravet om forskning *av* kvinner forutsatte at det fantes kvinnelige forskere som kunne utføre kvinneforskning, noe som i sin tur krevde rekruttering av kvinnelige forskere til alle fagfelt. Forskning *om* og *for* kvinner skulle samtidig skape noe *kvalitativt* nytt gjennom kritikk av eksisterende vitenskap og forskningskanon, og utvikle nye former for faglighet.⁶⁹

Selv om det fra 1970-tallet har vært bred enighet blant norske og utenlandske kvinne- og senere kjønns historikere om at det doble målet var viktig for alle fagfeltets forskere, har spørsmål om hvordan dette målet skulle nås og hva slags egenskaper det i praksis krevde, aldri blitt entydig besvart. Snarere kan de mange forsøkene på å besvare disse spørsmålene forstås som en del av disse historikernes arbeid med å formulere en felles retning for sine forskningsprosjekter og utvikle en felles forståelse av det historikeren Herman Paul kaller «models of selfhood», det vil si de knipper av egenskaper, evner og ferdigheter som ansees som nødvendige for vitenskapelig arbeid.⁷⁰

Kvinnehistorikere er som andre historikere

Første gang Blom presenterte sine tanker om den ideelle kvinnehistorikeren, var på NAVFs konferanse om kvinneaspekter i humanistisk forskning. Bakgrunnen for konferansen var NAVFs arbeid med Nordisk råds utredning «Könsroller och utbildning», hvor kjønnsroller innenfor undervisning og forskning i de nordiske land sto i sentrum.⁷¹ Målsettingen for konferansen var å få oversikt over kvinneforskningen i Norge, hvordan kvinnetema ble innpasset i pensumlitteratur, hva slags vanskeligheter humanistisk kvinneforskning hadde for å

69 Rosenbeck 2014: 128.

70 Paul 2014: 353.

71 Initiativet til utredningen kom fra den svenske utdanningsministeren Olof Palme ved Det nordiske kultur- og undervisningsmøtet i Helsinki i 1969 (Larsen 2019b: 263–290).

bli tatt på alvor innenfor akademia, og å få forslag til konkrete forskningsoppgaver og andre tiltak. Rådet og programkomiteen ønsket dessuten at konferansen skulle føre til tettere kontakt mellom kvinneforskere i Norge og Skandinavia og slik styrke forskningsfeltet.⁷²

Blom presenterte situasjonen i historiefaget og lanserte det som regnes som den første definisjonen av kvinnehistorie på norsk:

[K]vinnehistorie er et samlebegrep for all forskning som tar opp kvinners aktivitet i fortiden og problemer med særlig relevans for tidligere tiders kvinner. Denne definisjonen forutsetter at kvinnehistorisk forskning bygger på samme metodikk som all annen historisk forskning og kan utføres av såvel kvinner som menn. De særlige psykologiske karakteristika som kvinner i fortiden kan ha hatt og som den feministiske definisjonen legger så stor vekt på, vil med kvinnehistorie sett som et samlebegrep lettere «avmytologiseres» og studeres som resultat av en sosialiseringsprosess, som har skiftet med økonomiske og sosiale forhold.⁷³

Definisjonen bygde på en kontrastering av to ulike forskertyper og ideelle egenskaper. På den ene siden fantes den feministiske kvinnehistorikeren som arbeidet med kvinners historie ut fra en feministisk definisjon og tilhørte en feministisk retning. Ifølge Blom hevdet feministiske kvinnehistorikere at kjønnsforskjellen var den grunnleggende forskjellen som alle andre forskjeller, slik som rase, klasse og religion, hvilte på. Ifølge henne gikk enkelte historikere innenfor denne retningen så langt at de mente at

spesifikt kvinnelige egenskaper medfører en spesiell holdning hos kvinner, også til forskning, som ikke bare avspeiler seg i at de prioriterer andre problemstillinger enn menn, men også etterhvert vil føre til at kvinnelige forskere anvender en særlig kvinnelig metodikk for å nå frem til sine resultater. Denne ytterliggående feministiske definisjonen av kvinnehistorie

72 Lervik & Hilmen 1976: 15. Psykologen Hanne Haavind var invitert til å holde innlegg om samfunnsvitenskapelig kvinneforskning, den svenske litteraturviteren Karin Westman Berg til å holde innlegg om svensk humanistisk kvinneforskning.

73 Blom 1976: 117.

gjør seg sterkest gjeldende i USA, men har også tilhengere i europeiske land. Såvidt jeg vet er den ikke representert i norsk forskningsmiljø.⁷⁴

Blom nevnte ikke konkret historikere som baserte seg på denne definisjonen. Det eneste tilhørerne fikk vite, var at historikere som brukte den feministiske definisjonen, hevdet at forskerens kjønn hadde betydning for hvilke metoder og teorier som ble valgt, og at norske kvinnehistorikere ikke tilhørte denne gruppen. Ifølge Blom hvilte denne definisjonen på en grunnoppfatning om at det finnes noen spesifikke og universelle kvinnelige erfaringer som de kvinnelige historikerne delte med de kvinnene de skrev om, og at disse erfaringene ga dem andre og bedre forutsetninger for sin forskning om fortidige kvinners liv. Etter hennes vurdering brukte norske kvinnehistorikere metoder som «ikke på noen måte avviker fra annen veletablert historisk metodikk».⁷⁵

Hva denne metodikken besto i, hvilke historikeregenskaper den fremelsket hos fremtidige historikere, eller hvordan den kunne hjelpe kvinnehistorikere til å nå målet om å bli den ideelle kvinnehistoriker, var likevel uklart. Det eneste som kan leses ut av Bloms 1975-beskrivelse, er at den historiske metoden var én metode, den kunne brukes til alle historiefaglige problemstillinger og forutsatte de samme egenskapene hos både kvinner og menn. Denne uklarheten var utgangspunktet for Kari Melbys kritiske anmeldelse av *Kvinner selv... Sju bidrag til norsk kvinnehistorie* (1977), hvor Blom publiserte en bearbeidet versjon av innlegget. Melby, som nettopp hadde levert sin hovedfagsoppgave i kvinnehistorie, hevdet at Bloms uklare definisjoner av feministisk kvinnehistorie og historisk metode gjorde hennes kritikk av den feministiske kvinnehistorien vanskelig å forstå.⁷⁶ Snarere enn å avfeie verdien av den feministiske retningen og å slå fast at det ikke var behov for noen nye metoder for å avdekke kvinners liv i fortiden, burde Blom ha benyttet muligheten til å undersøke hva kvinnehistorikere kunne gjøre annerledes for å avdekke kvinners historie.⁷⁷

74 Sst.: 115.

75 Sst.: 118.

76 Melby 1978.

77 Sst.: 31.

I sitt svar på denne kritikken underbygde Blom sitt syn om at kvinnehistorikere var som alle andre historikere. Ifølge henne var det ikke noe galt med den etablerte kildekritikken; det var ikke kildekritikk, men historikernes spørsmål til kildene som kunne gi nylesning og synliggjøring av kvinner.⁷⁸ Det bruken av den etablerte kildekritikken gjorde, var å verne kvinnehistorikerne mot faren for politisert forskning og sikre at arbeidet med fortiden fortsatt bygde på det allment godtatte kravet om at all forskning skulle basere seg på «best mulig empirisk etterprøving av hypotesene».⁷⁹ *Hva* den etablerte kildekritikken var, sa hun ikke noe om. Det er likevel nærliggende å tro at Blom siktet til den historiske kildekritikken slik den gradvis ble utviklet som et sett med metodiske praksiser i det tyskspråklige historikermiljøet på begynnelsen av 1800-tallet og videreført blant annet i Norge. Som Fredrik Thue og Kim Helsvig peker på i beskrivelsene av historikermiljøet ved UiO rett etter andre verdenskrig, ble mestring av den historiske kildekritikken forstått som «det sentrale kjennemerke på profesjonelt utført historieforskning» og det klareste beviset på at historikerne var i stand til å utøve «den *saklighet* som preget et genuint forskerfellesskap».⁸⁰

Bloms vektlegging av den historiske kildekritikken kan ha vært et ønske om å slå to fluer i en smekk: For det første, forsikre andre historikere om at også de norske kvinnehistorikerne, til tross for klare forbindelser til en politisk bevegelse, var interessert i å opprettholde saklighet som en ideell historikeregenskap. For det andre, gjøre det klart overfor kvinnehistorikerne at hun forventet at også de skulle være i stand til å holde den nødvendige saklige distanse til sine politiske og personlige erfaringer. På denne måten kom Blom til å uttrykke et syn på den ideelle kvinnehistoriker som lå nær det synet Thue og Helsvig fant blant norske historikere i etterkrigstiden. På 1970-tallet var hun heller ikke alene i Norden om et slikt syn på den ideelle kvinnehistoriker. Som den finske kjønns-historikeren Marianne Liljeström har påpekt, var en avstandtagen fra «ideologisk» forskning i feminismens tegn snarere en utbredt praksis.⁸¹ Ønsket om å være som alle andre historikere og distansere

78 Blom 1978: 54.

79 Sst.: 55.

80 Thue & Helsvig 2011: 141. Forfatterens egen utheving.

81 Liljeström 1994: 7.

seg fra feminisme og feministisk teori kom imidlertid til å skape nye utfordringer for Blom da hun senere skulle definere hva som skilte den ideelle kvinnehistorikeren fra andre ideelle historikere.

Kvinnehistorikere er like teoriinteresserte som alle andre historikere

Ti år etter at Blom holdt innlegg på NAVF-konferansen, skrev hun i 1985 om den ideelle kvinnehistorikerens egenskaper, i debattartikkelen «Kvinnehistorie – ledd i historieforskningen og ledd i kvinneforskningen» i *Historisk tidsskrift* (HT). Debatten begynte med Ottar Dahls innlegg 'Kvinnehistorie'. Kategorihistorie eller samfunnshistorie?». Den hadde også med innlegg av Gro Hagemann og Eva Österberg.⁸² Disse tre artiklene utgjør samlet det som ansees som en sentral og mye omtalt debatt innenfor norsk kvinne- og kjønns historie.⁸³ I det følgende omtales særlig Dahls kritikk av kvinnehistorisk forskning på 1980-tallet. Det var den som særlig representerte en utfordring for Bloms syn på den ideelle kvinnehistoriker.

Dahls utgangspunkt var at fagfeltet, slik Blom definerte det i 1975, ikke kunne regnes som en historisk disiplin, men snarere som en samlebetegnelse for en rekke undersøkelser innenfor ulike deler av historiefaget og uten noen «nødvendig eller vesentlig indre enhet i begrepsverk, problemstillinger, eller teorier».⁸⁴ For ham, som mer enn noen andre blant etterkrigstidens norske historikere regnes som forsvaren av historikernes saklighetsideal, var dette problematisk av to grunner.⁸⁵ For det første brøt definisjonen med det han selv fremhevet som et hovedkrav til den ideelle historikeren. Historikerens evne til å utføre systematiske, analytiske undersøkelser av fortidige samfunn, hvor kausale årsaksforklaringer av gjensidig avhengighet mellom samfunnets medlemmer og medlemmenes bevissthet om slik avhengighet sto i sentrum.⁸⁶ For det andre åpnet den for at historiske undersøkelser kunne brukes i samtidens politiske kamper, hvor historiefaglige beskrivelser av

82 Hagemann 1986, Österberg 1985.

83 Blom 1995: 301, Fløystad 1990: 406, Melve 2010: 236.

84 Dahl 1985: 267.

85 Kjeldstadli 2011, Thue & Helsvig 2011: 141.

86 Dahl 1985: 265.

den uretten kvinner eventuelt ble utsatt for i fortiden, ble brukt som grunnlag for standpunkter og krav i samtidens politiske kvinnekamp.⁸⁷ Bare ved å ta kjønn i bruk som en «*variabel*, dvs. som basis for en systematisk sammenligning mellom de to kjønn», kunne saklighet opprettholdes også i kvinnehistoriske studier.⁸⁸

I sitt svar til Dahl kom Blom både til å gjenta og nyansere noen av sine synspunkter fra 1975. Som på Ustaoset, understreket hun også i 1986 at norske kvinnehistorikere var som alle andre norske historikere. Samtidig vektla hun nå andre likhetstrekk enn i 1975. Der hun i 1975 begrunnet fellesskapet med delt forståelse av kildekritikk som historikernes fremste analysemetode, begrunnet hun i 1986 fellesskapet med en felles skepsis mot generaliserende teoriutvikling. Verken for kvinnehistorikerne eller deres fagfeller i andre deler av historiefaget sto «de overordnede teorier og de omfattende generaliseringer [...] fremst i oppmerksomheten».⁸⁹ Snarere var også «kvinnehistorikere [...] opptatt av å undersøke nettopp det særegne og tidsbetingete», og av å få fram «variasjonene som knytter seg til ulike næringsgrunnlag, ulike teoretiske nivåer, ulike mentaliteter».⁹⁰

Dette betydde likevel ikke at de norske kvinnehistorikerne ikke var teoretisk interessert, slik Dahl hevdet. For å tilbakevise hans kritikk av kvinnehistorikerne som faglige dilettanter som skapte forskning preget av «løst og fast om kvinner», brukte Blom store deler av sin artikkel til å fremstille fagfeltets historiografiske utvikling som en jakt på teorier der liberale, sosialistiske og særlig marxistiske teorier om kjønnsulikhet ble kritisk saumfart på leting etter forklaringer til denne ulikheten.⁹¹ I tråd med det hun oppfattet som historikernes allment godtatte identitet som forskere i det særegne og tidsbetingete, hadde jakten likevel ikke endt i fulle generaliseringer, slik de hadde innenfor fag som sosiologi og psykologi. Snarere hadde norske kvinnehistorikere vært mer opptatt av «å *finnslipe begreper* og kriterier for *periodisering*, og lete etter delteorier eller teorielementer med begrenset generaliserende effekt» som kunne brukes i empiriske studier av fortiden.⁹²

87 Sst.: 268.

88 Sst.: 267. Forfatterens egen utheving.

89 Sst.: 421.

90 Sst.

91 Dahl 1985: 267, Blom 1985: 418.

92 Blom 1985: 419. Forfatterens egen kursivering.

Som følge av denne utviklingen var Bloms ideelle kvinnehistoriker anno 1985 en langt mer teoretisk reflektert historiker enn tidligere. Denne historikeren var kjennetegnet av en faglig forpliktelse til å utvikle analytiske verktøy som plasserte kvinner som gruppe og kjønn som begrep sentralt i den historiske forskningen.⁹³ Dette var også en historiker som evnet å forklare «hva som er spesielt for kvinner i historien», å undersøke «hvordan og hvorfor slike spesielle forhold oppstår, vedlikeholdes eller forandres», og å utvikle «nye kriterier for periodisering, kriterier som har vært tillagt liten vekt tidligere, om de i det hele tatt har vært observert».⁹⁴ Særlig det siste punktet er viktig; det markerte et steg videre fra Bloms 1975-innlegg hvor kvinnehistorikernes fremste ideelle egenskap var at de var som alle andre historikere. Den ideelle kvinnehistorikeren som nå kunne skimtes, var en historiker som i langt større grad ønsket å markere seg gjennom sin teoretiske og metodiske finsliping av det øvrige historiefaget.

Det skulle vise seg at det ikke hersket full enighet blant 1980- og -90-tallets kvinne- og kjønns historikere om hvordan dette faglige nybrottsarbeidet skulle utføres. I 2011 viste Clare Hemmings at teoretiske og metodiske debatter om kvinne- og kjønnsforskning i mange vestlige land startet med spørsmålet om hva fagfeltet handlet om. Jeg har gjennomført en lignende studie om norske forhold, med spesiell vekt på hvilke historikeregenskaper dette krever.⁹⁵ Fram mot midten av 1990-tallet skapte denne selvransakelsen grobunn for det som kan kalles en ny egenskap ved den ideelle kvinne- og kjønns historikeren: evnen til å stille kritiske spørsmål til sine egne faglige forutsetninger. Det skulle vise seg at Bloms presentasjon av ulike kvinne- og kjønns historiske retninger skapte nye utfordringer for Bloms syn på den ideelle kvinne- og kjønns historiker.

93 Blom 1985: 421.

94 Sst.: 420.

95 Blažević 2015: 133–162, Hemmings 2011.

Kvinne- og kjønnshistorikere ser kjønnsforskjeller

I 1994 ga Blom ut boken *Det er forskjell på folk – nå som før. Om kjønn og andre former for sosial differensiering*. Målet var både å kartlegge teoretiske hovedtrender innenfor kvinne- og kjønns historie fra midten av 1970-tallet og å gi en innføring i hvordan bruke sosial differensiering, særlig kjønnsdifferensiering, som verktøy i historiske analyser.⁹⁶ I løpet av de ti årene som var gått fra Blom sist presenterte sitt syn på den ideelle kvinnehistoriker, hadde det skjedd store endringer både i historiefaget og blant kvinnehistorikere. I historiografiske oversikter står 1990-tallet i fragmenteringens tegn, nasjonalt og internasjonalt. De mange nye fagfeltene som hadde kommet til siden 1970-tallet, hadde ikke bare ført til at mengden historisk kunnskap økte, men også at det var langt flere teoretiske og metodiske innfallsvinkler enn før. Både i Norge og ellers var det historikere som uttrykte bekymring for at denne utviklingen ville føre til at de historiefaglige fellesskapene kunne sprekke.⁹⁷

Innenfor det feltet Blom selv representerte, var det skjedd et skifte til kjønns historie, eller det begrepet Blom selv kom til å foretrekke: kvinne- og kjønns historie. Den generelle mangfoldiggjøringen av teoretiske perspektiver og historikersyn kom også til uttrykk i *Det er forskjell på folk*. Blom beskrev tre alternative modeller for hva kvinne- og kjønns historisk forskning burde være, hvem den skulle handle om, og hva slags ideelle egenskaper den krevde av kvinne- og kjønns historikere. Hun kalte modellene kvinnehistorikere, kjønns historikere og poststrukturalistisk inspirerte kvinne- og kjønns historikere. Felles for de tre var, for det første, at alle oppfattet seg som feministiske historikere med «et pragmatisk forhold til historieforskningen», og at de trodde på at en bedre forståelse av fortiden kunne brukes som ressurs i valg av politiske strategier i nåtiden. For det andre hadde de felles mål: å bidra til

en utdypet forståelse av hva kjønn har betydd for sosial samhandling, av kjønn som en sentral maktdimensjon og av

96 Blom 1994: 7–9.

97 Heiret, Ryymin & Skålevåg 2013: 12–17, Myhre 1994: 321, 334.

hvordan kjønn har konstituert menneskers oppfatning av tilsynelatende kjønnsnøytrale fenomener.⁹⁸

For det tredje var de alle opptatt av forskjellsbegrepet. Det var imidlertid ikke enighet om hva forskjellsbegrepet betydde eller hvordan det kunne brukes.

Kvinnehistorikerne hevdet, ifølge Blom, at det viktigste var å studere kvinners egne erfaringer, å få fram hvordan kvinners erfaringer skilte seg fra menns erfaringer, og å legge vekt på «kvinner som den fundamentale analytiske kategori».⁹⁹ Kjønnshistorikere på sin side hevdet det viktigste var å studere hvordan kjønnsforskjeller ble til som resultat av relasjoner mellom kvinner og menn, og hvordan kjønnsforskjeller virket inn på og i sin tur ble påvirket av forskjellskategorier som klasse og rase. Slik var kjønnshistorikere historikere som studerte selve kjønnsforskjellene og forsøkte å forklare hvilken rolle denne forskjellskategorien spilte i fortidige menneskers liv.¹⁰⁰ Endelig fantes det også historikere som var inspirert av den språklige vendingen og mente at historikere først og fremst burde arbeide med kjønnsforskjellsbegrepet som et meningsskapende begrep. Historikere burde undersøke hvordan slike meninger hadde endret seg over tid og hvilke konkrete situasjoner disse var blitt til i.¹⁰¹

At Blom tok utgangspunkt i forskjellsbegrepet i drøftingen av de tre historikertypene, er ikke så overraskende, bokens utgivelsestidspunkt tatt i betraktning. Som den amerikanske kvinne- og kjønnshistorikeren Joan W. Scott tidligere har vist, hadde diskusjoner om dette begrepet på 1990-tallet, dets mening og dets implikasjoner, blitt en katalysator for kvinne- og kjønnshistorikernes teoretiske selvrefleksjon internasjonalt. Det gjaldt også i Norge, som jeg har vist.¹⁰² Et viktig element i utviklingen var disse historikernes forståelse av seg selv som teoriskapende historikere, hvor den teoretiske retningen du bekjente deg til, også sa noe om deg som historiker. Som Hemmings viste i *Why Stories Matter*, var dette en

98 Blom 1994: 61.

99 Sst.: 63.

100 Sst.

101 Sst.

102 Om norsk sammenheng, se Blažević 2015: 133–162, og i internasjonal sammenheng Scott 1996: 5–9.

identitetsforståelse 1990-tallets kvinne- og kjønnshistorikere delte med andre feministiske forskere. I 1990-tallets feministiske debatter ble «teoretisk» etter hvert forstått som en egenskap ved forskeren, slik at påstander om hvordan en teoretisk retning skulle forstås, også ble forstått som påstander om hvordan individuelle forskere innenfor de ulike retningene burde forstås.¹⁰³ Den økende uenigheten blant kvinne- og kjønnshistorikerne om teoretiske spørsmål kan dermed forstås som uttrykk for en mer generell uenighet om hva som skulle til for å kunne regnes som en ideell feministisk forsker.

Denne omdannelsen av teoretisk interesse til en ideell egenskap ved forskeren ga Blom en ny form for utfordring. Økt interesse for kjønnsforskjeller i fortiden, også blant dem som nå ble omtalt som kvinne- og kjønnshistorikere, gjorde det vanskelig for henne å være like bestemt som før om hva deres ideelle egenskaper burde være. I stedet ble skildringen denne gangen preget av relativisering – hver retning krevde sine spesifikke egenskaper. Blant kvinnehistorikerne var det evnen til å se og rekonstruere fortidige kvinners spesifikke subjektive og materielle erfaringer som var det viktigste.¹⁰⁴ For kjønnshistorikere handlet det om evnen til å se og vise hvordan fortidige forståelser av kjønnsforskjell preget både kvinner og menn, og hvordan disse forståelsene kom til uttrykk i relasjoner mellom kjønnene.¹⁰⁵ Poststrukturalistisk inspirerte kvinne- og kjønnshistorikere hevdet at kvinne- og kjønnshistorikernes oppgave var å vise hvordan kjønn fungerte som en grunnleggende meningskategori som preget de fleste samfunnsområder, inkludert de områdene hvor kjønnsrelasjoner ikke umiddelbart var synlige i historikernes kildemateriale.¹⁰⁶

Relativiseringen preget også Bloms drøfting av det hun oppfattet som problematisk ved hver av modellene. Hennes viktigste ankepunkt mot kvinnehistorikermodellen var at den, i likhet med den feministiske retningen i 1975, forutsatte historikernes biologiske kjønn som en ideell egenskap for kvinnehistorikere. På samme måte som i konferanseinnlegget i 1975 uttrykte Blom også i 1994 bekymring for at kvinnehistorikernes insistering på at spesifikke

103 Hemmings 2011: 5.

104 Blom 1994: 63.

105 Sst.: 65.

106 Sst.: 72.

kjønnede erfaringer var forutsetninger for kvinnehistorikernes forskning, kunne føre til at historikere i fremtiden måtte «begrense seg til å gjenskape ulike subjektive versjoner av fortiden, en kvinnelig og en mannlig versjon».¹⁰⁷

Mens kvinnehistorikere lett kunne ende opp med å overfortolke likhetene i historikerens og hennes aktørers erfaringer, risikerte både kjønns historikere og de poststrukturalistisk inspirerte kvinne- og kjønns historikerne å usynliggjøre kvinner. I begge tilfeller ble denne faren skapt av de teoretiske perspektivene disse retningenes historikere tok som utgangspunkt for sin forskning. For kjønns historikernes del handlet det om at deres vektlegging av de relasjonelle aspektene ved fortidige kvinners og menns liv førte til at aktøren kvinne og kategorien kjønn lett falt ut av synsfeltet. Særlig lett var det for de kjønns historikerne som også inkluderte andre forskjells kategorier, som rase- og/eller klasserelasjoner, i sine studier. Slike inkluderingsforsøk kunne resultere i utviklingen av analytiske hierarkier hvor kjønns kategorien ikke nødvendigvis ble oppfattet som den viktigste.¹⁰⁸ For poststrukturalistisk inspirerte kvinne- og kjønns historikere lå faren i deres sterke interesse for lingvistiske og filosofiske teorier om språk og meningsdannelse. De kunne ende opp med

å intellektualisere og abstrahere konkrete realiteter, for å legge vekt på språk i stedet for på klasse, ignorere historisk forskning om kvinner som kvinner og å oppløse begrepet kjønn som analytisk kategori.¹⁰⁹

For å unngå at de teoretiske og metodiske uenighetene førte til oppløsning av det kvinne- og kjønns historiske fellesskapet, understreket Blom i 1994 at den viktigste historikeregenskapen nå var evnen til å tolerere meningsforskjeller. Forutsatt at kvinne- og kjønns historikere holdt fast ved at alle perspektiver var «like legitime og gir like verdifulle, om enn forskjellige, bidrag til historieforskningen», skulle det være mulig både å være empirikere og teoretikere, opptatt av å synliggjøre kvinners spesifikke erfaringer og få fram de sosiale

107 Blom 1994: 65.

108 Sst.: 68.

109 Sst.: 73.

betydningene som kvinners og menns biologiske kjønn ble tillagt i fortiden.¹¹⁰ Bloms ideelle kvinne- og kjønnshistoriker anno 1994 var dermed ikke bare en historiker som alle andre, ei heller en teoriebevisst historiker, men en historiker som var i stand til å håndtere kompleksitet i fortid og samtid, uten at det opprinnelige målet om å synliggjøre kvinner og kjønnskategorien ble tapt av syne.

Ulike fag, ulike tider – ulike forskere

Vitenskapshistoriske persona-studier tar utgangspunkt i at vitenskaper er sosiale felt som formes av en rekke sagte og usagte krav, regler og normer for oppførsel som fremtidige vitenskapsutøvere må forme sin væremåte og tenkemåte etter, men som de også har rom for å fortolke og tilpasse egne oppfatninger. Dette kapittelet belyser hvordan Fægri og Blom, hver på sin måte, argumenterte for sitt syn på hvilke egenskaper, evner og ferdigheter som burde karakterisere den ideelle forsker – deres egne forståelser av det Paul har kalt ideelle «models of selfhood».

Drøftingen av Fægri's syn på den ideelle naturviter bygger på artikler utgitt i ett tidsskrift i løpet av en relativt kort periode. Den har karakter av en punktanalyse av et sett med argumenter uttrykt tidlig i en lang akademisk karriere og på et tidspunkt da denne forståelsen av den ideelle naturviter ble utfordret av omfattende kunnskapsmessige, organisatoriske, teknologiske og finansielle endringer. Gjennom sin utranning og sitt vitenskapelige virke var også Fægri selv formet av de egenskapene som ble utfordret. Som han kom tilbake til flere ganger i sine artikler, hadde naturviteres store, kollektive bidrag til krigsinnsatsen i løpet av kort tid endret både naturviternes egen og samfunnets forståelse av hvordan den individuelle naturviter burde være. Uten en mer reflektert holdning til hva disse endringene gjorde med naturviternes vante arbeidsmåter og selvforståelser, mente han det var fare for at de positive sidene ved idealet om forskning for forskningens skyld kunne forsvinne.

Drøftingen av Bloms syn på den ideelle kvinne- og kjønns-historiker består av noen flere punktnedslag spredd over en 20-års-

110 Sst. 1994: 77.

periode. Denne lange tiden gjør at det blir tydelig at Bloms ideelle kvinne- og kjønns historiker endrer seg flere ganger underveis. Både beskrivelsen fra 1975 og fra 1986 var preget av at normen som forskning av, om og for kvinner representerte, ble oppfattet som en klar utfordring til det saklighetsidealet som dominerte det norske historikerfaget. Dette var et historikerfag som Blom bevisst plasserte seg selv innenfor, samtidig som hun også utfordret det. Dermed var beskrivelsene preget av en stadig balansegang mellom ulike ideelle egenskaper som lett kunne oppfattes som motstridende: saklighet og sosialt engasjement, synliggjøring av konkret historisk empiri og utvikling av generelle teorier, enighet om hva fagfeltets overordnede mål er, og uenighet om hvordan målet best kan oppnås. Beskrivelsen fra 1994 viser hvordan Blom som målbærer av normen om forskning av, om og for kvinner selv ble utfordret av teoretiske endringer i det fagfeltet hun var med på å grunnlegge.

Det er avslutningsvis fristende å trekke en parallell mellom Fægri og Blom. På lignende vis som Fægri i sin siste artikkel i *Naturen* kom også Blom, i *Det er forskjell på folk*, til å advare mot forskningens lek med symboler og de følgene dette kunne få for forståelser av den ideelle forsker. Naturviternes, inkludert botanikeren Fægri, økende avhengighet av avanserte maskiner fjernet dem fra den konkrete naturen de studerte. For kvinne- og kjønns historikeren Blom kunne poststrukturalistisk kjønns teori bidra til å usynliggjøre konkrete kvinner som subjekter. Slik sett viser dette kapitlet også hvordan to akademikere ved UiB, fra to ulike fag og to ulike akademiske generasjoner, kunne være enige om noe – i dette tilfellet at ideelle forskere forholdt seg til en konkret virkelighet som skulle beskrives.

Litteratur og kilder

- Andresen, A., Flo, Y. & Grønlie, T. (red.) (2007). *Historie som historie 1957–2007: Historisk institutt, Universitetet i Bergen*. Universitetet i Bergen.
- Banner, J.M. & Gillis, J.R. (2009). Preface. I J.M. Banner & J.R. Gillis (red.), *Becoming historians* (s. vii–xvi). Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Birks, H.J. (2002). Obituary. Knut Fægri (1909–2001). *Review of Paleobotany and Palynology*, 121(3–4), 157–161. [https://doi.org/10.1016/S0034-6667\(02\)00119-7](https://doi.org/10.1016/S0034-6667(02)00119-7)
- Blažević, D. (2015). *Jakten på et fagfelt: Den skandinaviske kvinne- og kjønns historiens fremvekst i skjæringsfeltet mellom historieforskning og kvinne- og kjønnsforskning* (doktoravhandling). Universitetet i Bergen.

- Blom, I. (1976).** Historiske fag ved førstelektor Ida Blom. I: Å. Hiorth Lervik & A.L. Hilmen (red.), *Kvinnespekter i historisk forskning. En konferanserapport* (s. 114–141). Oslo: Norges almenvitenskapelige forskningsråd.
- Blom, I. (1985).** Kvinnehistorie – ledd i historieforskningen og ledd i kvinneforskningen. *Historisk tidsskrift*, 64(4), 414–424.
- Blom, I. (1994).** *Det er forskjell på folk – nå som før. Om kjønn og andre former for sosial differensiering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Blom, I. (1995).** Women's history. I: W. Hubbard, J.E. Myhre, T. Nordby & S. Sogner (red.), *Making a historical culture: Historiography in Norway* (s. 289–310). Oslo: Scandinavian University Press.
- Brandt, T. (2019a).** Industrieforskningen i entreprenørens tid. I: T. Brandt, M. Ingulstad, E. Larsen, M. Mangset & V. Schwach, *Avhengig av forskning. De norske forskningsrådenes historie* (s. 45–82). Bergen: Fagbokforlaget.
- Brandt, T. (2019b).** Innledning. I: T. Brandt, M. Ingulstad, E. Larsen, M. Mangset & V. Schwach, *Avhengig av forskning. De norske forskningsrådenes historie* (s. 19–24). Bergen: Fagbokforlaget.
- Dahl, O. (1985).** «Kvinnehistorie». Kategorihistorie eller samfunnshistorie? *Historisk tidsskrift*, 64(3), 262–274.
- Daston, L. & Sibum, O. (2003).** Introduction: Scientific personae and their histories. *Science in Context*, 16(1–2), 1–8. <https://doi.org/10.1017/S026988970300067X>
- Fløystad, I. (1990).** Kvinnehistorie i Norge 1970–1990, noen linjer. *Historisk tidsskrift*, 69(4), 403–415.
- Fægri, K. (1947a).** Rekruttering til norsk vitenskap i fare. *Naturen*, 71, 33–36.
- Fægri, K. (1947b).** Forvaltningen av vår åndelige kapital. *Naturen*, 71, 292–295.
- Fægri, K. (1948).** Teamwork, ute og hjemme. *Naturen*, 72, 193–198.
- Fægri, K. (1950).** Vitenskapsmannens ansvar. *Naturen*, 74, 355–360.
- Fægri, K. (1953).** Et naturvitenskapelig samfunnsspørsmål. *Naturen*, 77, 258–268.
- Fægri, K. (1957).** Den akademiske rekrutteringen. *Naturen*, 81(8), 451–462.
- Fægri, K. (1999).** Selvopplevde trekk av biologiens utvikling. *Naturen*, 123(3), 123–133
- Hagemann, G. (1986).** Kvinnehistorie – faglig blindspor eller fruktbar disiplin? *Historisk tidsskrift*, 65(3), 343–360.
- Hagemann, G. (2017).** Minnetale over professor Ida Blom. *Det Norske Vitenskaps-Akademi, Årbok 2017*. Oslo: Novus forlag, 161–164.
- Heiret, J., Ryymin, T. & Skålevåg, S.A. (2013).** Innledning. I: J. Heiret, T. Ryymin & S.A. Skålevåg (red.), *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970* (s. 8–34). Oslo: Pax.
- Hemmings, C. (2011).** *Why Stories Matter. The Political Grammar and Feminist Theory*. Durham, NC: Duke University Press.
- Jørgensen, P.M. (2002).** Knut Fægri (1909–2001). The inextinguishable. *Taxon*, 51(2), 391–392. <https://doi.org/10.2307/1554913>
- Jørgensen, P.M. (2007).** Knut Fægri. I: P.M. Jørgensen (red.), *Botanikkens historie i Norge* (s. 326–327). Bergen: Fagbokforlaget.
- Kaiser, D. (2002).** Cold War requisitions, scientific manpower, and the production of American physicists after World War II. *Historical Studies in the Physical and Biological Sciences*, 33(1), 131–159. <https://doi.org/10.1525/hsp.2002.33.1.131>
- Kaiser, D. (2004).** The postwar suburbanization of American physics. *American Quarterly*, 56(4), 851–888. <https://doi.org/10.1353/aq.2004.0059>
- Katz, B. (1978).** Obituary Archibald Vivian Hill, 26 September 1886–3 June 1977. I: *Biographical memoirs of fellows of the royal society*, 24 (s. 71–149). London: Royal Society. <https://doi.org/10.1098/tsbm.1978.0005>
- Kjeldstadli, K. (1995).** History as Science. I: W. Hubbard, J.E. Myhre, T. Nordby & S. Sogner (red.), *Making a historical culture: Historiography in Norway* (s. 52–85). Oslo: Scandinavian University Press.
- Kjeldstadli, K. (2011).** Ottar Dahl. Tale holdt i begravelen til Ottar Dahl 4. april 2011. *Historikeren*, 2, 55–57.
- Kristiansen, T. Aas (2017).** *Meteorologi på reise. Veivalg og impulsive i Arnt Eliassen og Ragnar Fjørtofts forskerkarrierer* (Doktorgradsavhandling). Bergen: Universitetet i Bergen.
- Larsen, E. (2019a).** Rådorganisering til grunnforskningens nytte. I: T. Brandt, M. Ingulstad, E. Larsen, M. Mangset & V. Schwach, *Avhengig av forskning. De norske forskningsrådenes historie* (s. 83–110). Bergen: Fagbokforlaget.
- Larsen, E. (2019b).** Sekretariatet for norsk statsfeminisme. I: T. Brandt, M. Ingulstad, E. Larsen, M. Mangset & V. Schwach, *Avhengig av forskning. De norske forskningsrådenes historie* (s. 263–290). Bergen: Fagbokforlaget.

- Lervik, Å. Hiorth & Hilmen, A.L. (1976). Bakgrunn og målsetting for konferansen. I: Å. Hiorth Lervik & A.L. Hilmen (red.), *Kvinneaspekter i humanistisk forskning. En konferanserapport* (s. 15–18). Oslo: Norges almenvitenskapelige forskningsråd.
- Liljeström, M. (1994). Kvinnehistorisk forskning i Norden: Om historiografi och problemorientering. I: K. Tønnesson (red.), *Det 22. nordiske historikermøte. Oslo 13.–18. august 1994. Rapport III. Fra kvinnehistorie til kjønns historie?* (s. 5–14). Oslo: IKS, Avdeling for historie, Universitetet i Oslo & Den norske historiske forening.
- Mauss, M. (1939/2004). *Kropp og person: To essays*. Oversettelse, annotering og innledning ved I.B. Neumann. Oslo: Cappelen.
- Melby, K. (1978). Kvinnehistorie – Hva og hvordan? En omtale av *Kvinner selv ... KjerringRåd*, 3(3), 27–32.
- Melvé, L. (2010). *Historie. Historieskriving frå antikken til i dag*. Oslo: Dreyer forlag.
- Myhre, J.E. (1994). Den norske historiske kultur. Om sammenheng og fragmentering i norsk historieforskning. *Historisk tidsskrift*, 73(3), 320–337.
- Myhre, J.E. (1995). Social History. I: W. Hubbard, J.E. Myhre, T. Nordby & S. Sogner (red.), *Making a historical culture: Historiography in Norway* (s. 210–239). Oslo: Scandinavian University Press.
- Ore, Aa. (1961). Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet. I: *Universitetet i Oslo, 1911–1961* (bd. 2, s. 89–105). Oslo: Universitetsforlaget.
- Paul, H. (2014). What is a scholarly persona? Ten theses on virtues, skills and desires. *History and Theory*, 53(3), 348–371. <https://doi.org/10.1111/hith.10717>
- Roll-Hansen, N. (1996). Biologien ved Bergens Museum og Universitetet i Bergen. I: N. Roll-Hansen, J. Goksøyr, L.M. Irgens, K.B. Helle, T.I. Bertelsen, R.K. Lie, A. Nernæs, K.A. Selvig, F.W. Thue, S. Bagge & K.H. Teigen, *Universitetet i Bergens historie*. Bind II (s. 9–125). Universitetet i Bergen.
- Rosenbeck, B. (2014). *Har videnskapen køn? Kvinder i forskning*. København: Museum Tusulanums forlag.
- Scott, J.W. (1996). Introduction. I: J.W. Scott (red.), *Feminism and history* (s. 1–13). Oxford: Oxford University Press.
- Shapin, S. (2008). *The scientific life. A moral history of a late modern vocation*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Shapin, S. (2010). *Never pure. Historical studies of science as if it was produced by people with bodies, situated in time, space, culture and society, and struggling for credibility and authority*. Baltimore, MD: The John Hopkins University Press.
- Slagstad, R. (1994). Arbeiderpartiet som skolestat. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 1(3–4), 221–233.
- Thue, F.W. & Helsvig, K.G. (2011). *Universitetet i Oslo 1811–2011. 1945–1975. Den store transformasjonen* (s. 115–153). Oslo: Unipub.
- Universitetet i Bergen. *Årsmeldinger: 1948–49, 1949–50, 1958–59, 1959–60*.
- Wang, J. (2017). «Broken Symmetry»: Physics, Aesthetics, and Moral Virtue in Nuclear Age America. I: J. van Dongen & H. Paul (red.), *Epistemic Virtues in the Sciences and the Humanities* (s. 27–47). Cham: Springer International Publishing.
- Winkvist, H.M. (2014). Perspektiv på begåvningsreserven. *Lychnos: Årsbok för idé- och lärdoms historia*, 105–123.
- Österberg, E. (1985). Några krumelurer till Ottar Dahls inlägg om kvinnohistoria. *Historisk tidskrift*, 64(4), 425–428.